УДК 377.8.016:811.161.2 (045)

Галина Москалюк
ORCID iD 0000-0003-1695-7328

аспірантка кафедри мовознавства,
Херсонський державний університет,
вул. Університетська, 27, 73000 Херсон, Україна,
galina90210m@gmail.com

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД У ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАВЧАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ

У статті обґрунтовано необхідність оновлення вимог до підготовки майбутніх учителів початкових класів у зв'язку з впровадженням положень Концепції Нової української школи, в основу якої покладено необхідність здійснювати повну або часткову інтеграцію різних освітніх галузей шляхом комбінації їхніх компонентів. У статті доводиться необхідність реалізації інтегрованого підходу в програмно-методичному забезпеченні навчання сучасної української мови в педагогічних коледжах. З'ясовано, що в програмах і підручниках з української мови до 2000-х років перевага надавалася граматично-правописному спрямуванню навчання, а розвиткові комунікативних здібностей студентів, міжпредметним зв'язкам й інтеграції приділено недостатньо уваги. На прикладі освітньо-професійної програми Початкова освіта підготовки молодшого спеціаліста Бериславського педагогічного коледжу імені В. Ф. Беньковського показано, що викладач має розробляти програмно-методичне забезпечення за принципом наскрізного планування завдань.

Ключові слова: інтегрований підхід; комунікативна компетентність; міжпредметна інтеграція; педагогічний коледж; сучасна українська мова.

<https://doi.org/10.28925/2078-1687.2019.3-4.117122>

Вступ. Реформа освіти ставить нові вимоги до підготовки вчителя початкових класів. Особливе місце в системі фахової підготовки майбутнього педагога займає курс сучасної української мови з практикумом. Його важливість полягає в тому, що серед ключових компетентностей, необхідних для формування особистості школяра в сучасних умовах, найпершою є спілкування державною мовою (Концепція НУШ, 2016). Українська мова є не тільки предметом вивчення у 1–4 класах, а й засобом навчання основ усіх наук. Саме тому метою навчання української мови в педагогічному коледжі є становлення особистості, яка володіє вміннями і навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися виражальними засобами мови, її типами, стилями, жанрами, формами в усіх видах мовленнєвої діяльності. Мова як засіб навчання має стати основою, підґрунтям для якісного засвоєння інших навчальних дисциплін освітньо-про-

фесійної програми підготовки фахового молодшого бакалавра, які зі свого боку, є платформою для вдосконалення комунікативної компетентності студентів. Завданням викладача є створення умов для реалізації міжпредметних зв'язків та здійснення інтегрованого навчання в процесі формування мовленнєвих умінь і навичок.

Отже, вкрай важливою постає проблема формування комунікативної компетентності студентів педагогічних коледжів, адже саме вони практично реалізуватимуть положення Концепції Нової української школи, в основу якої покладено необхідність здійснювати повну або часткову інтеграцію різних освітніх галузей шляхом комбінації їхніх компонентів.

Аналіз наукових студій свідчить про підвищену увагу українських лінгводидактів до питання викладання мови на міжпредметній основі на різних рівнях освіти (дошкільної освіти, початкової, середньої та старшої школи, вищої освіти тощо). Питання міжпредметної інтеграції на рівні закладів дошкіль-

ної освіти досліджували А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій; на рівні початкової загальної освіти – М. Вашуленко, Г. Максимчук, О. Савченко; на рівні закладів повної загальної середньої освіти – О. Біляєв, Н. Голуб, О. Горошкіна, Г. Грибан, Т. Груба, Л. Варзацька, М. Пентиліук, О. Тесленко, С. Караман; на рівні професійно-технічних та закладів фахової передвищої освіти зазначена проблема висвітлена у працях І. Козловської, Н. Лесняк, О. Мкртічян, М. Чабайовської та інших.

Так, О. Мкртічян (2018) вважає інтеграцію одним з ефективних шляхів оновлення змісту і методів навчання: «Незаперечними є її (інтеграції – авт.) переваги й у процесі підготовки майбутнього фахівця дошкільної галузі освіти, оскільки його робота буде пов'язана з постійним інтегруванням різних видів навчальної та виховної роботи» (с. 93).

Попри таку кількість наукових розвідок проблема впровадження інтегрованого підходу у викладанні української мови в педагогічних коледжах залишається недостатньо досліджена. Відтак виникає потреба у визначенні й обґрунтуванні необхідності реалізації інтегрованого підходу в програмно-методичному забезпеченні навчання сучасної української мови в педагогічних коледжах, що і є **метою нашої розвідки**.

Історичний аспект. Починаючи з 30-х років ХХ сторіччя програми з української мови для педагогічних училищ орієнтували лише на засвоєння знань основ науки про мову. У «Пояснювальній записці» до програми з української мови для педагогічних училищ 1975 року зазначено, що основною метою курсу є «допомогти учням засвоїти багатство лексичного складу української мови, її фонетичної системи, морфології і синтаксису, норм літературної мови. Разом з цим, завдання курсу мови полягає в підвищенні грамотності майбутніх учителів» (Програма, 1975). У програмі 1985 року сказано, що «призначення курсу – дати майбутньому вчителю глибокі, міцні знання з української мови, які ґрунтуються на досягненнях сучасної мовознавчої науки» (Програма, 1985).

На початку 2000-х М. Чабайовська у дисертації розкрила лінгводидактичні засади навчання української мови в педагогічному училищі. На думку дослідниці, зміст курсу «Українська мова» має визначатися новими тенденціями в розвитку лінгвістики з ураху-

ванням прогресивних технологій, комунікативно-діяльнісного та функціонально-стилістичного підходів до його викладання з метою орієнтації на майбутню професійну діяльність учителя (Чабайовська, 2000, с. 7). У зазначеній розвідці вчена розглядає питання місця української мови серед інших навчальних дисциплін: «Покладені на нього [курс мови – авт.] завдання залишаються нерозв'язаними, якщо українську мову розглядати тільки як одну з навчальних дисциплін. Українська мова повинна стати «інтегруючим началом, яке змістом своїм та структурою формуватиме певний соціоген, забезпечуватиме засобами потреби самоутвердження особистості» (Чабайовська, с. 7). Науковець пропонує викладати курс сучасної української мови у тісному взаємозв'язку з «Методикою навчання української мови в початковій школі», «Каліграфією», педагогічною практикою, «Культурою мовлення і практикумом з виразного читання».

У 2002 р. за редакцією М. Чабайовської Міністерство освіти і науки України видало програму «Українська мова» для студентів спеціальності «Початкове навчання» педагогічних навчальних закладів І–ІІ рівнів акредитації. У змісті програми до більшої частини розділів запропоновано міжпредметні зв'язки з такими дисциплінами, як «Анатомія» (мовний апарат, артикуляція), «Фізика» (звучання), «Література» (рима, ритм, епітет, анафора, алітерація, асонанс, інверсія, порівняння), «Історія» (розвиток суспільства, писемність у східних слов'ян, історія української орфографії, архаїзми, неологізми) й іншими (Програма, 2002а).

Аспектно визначено міжпредметні зв'язки упорядниками програми «Українська мова» для студентів спеціальності «Дошкільне виховання» вищих педагогічних навчальних закладів І–ІІ рівнів акредитації. Автори у розділах програми апелюють до «Філософії», «Правознавства», «Українського народознавства», «Літератури», «Психології», «Методики розвитку мови в дитячому садку», «Дитячої літератури», «Анатомії, фізіології та гігієни дітей дошкільного віку», «Логопедії», «Біології» та інших дисциплін. У «Пояснювальній записці» зазначено, що міжпредметні зв'язки «сприятимуть поглибленому розумінню явищ, що вивчаються, розширенню кругозору студентів, формуванню в них професійних умінь застосовувати інтегровані знання» (Програма, 2002б, с. 1).

З 2000-х років метою навчання української мови в педагогічних закладах освіти є формування національно-мовної особистості майбутнього вчителя початкових класів загальноосвітньої школи з високим рівнем володіння державною мовою України.

Першим підручником з української мови для педагогічних училищ був підручник О. Пархоменка, виданий у двох частинах 1954 і 1957 р. 1976 року було видано підручник «Українська мова» для педагогічних училищ за редакцією І. Тараненка (перша частина), 1977 р. – за редакцією В. Горпинича (друга частина). 1988 року результатом спільної праці мовознавців став підручник «Українська мова» перша частина за редакцією П. Дудика, друга частина за редакцією В. Горпинича. Вивчаючи курс сучасної української мови, майбутні вчителі початкових класів зверталися до підручників вищої школи за редакцією М. Плющ, О. Пономарева, І. Ющука, Н. Шкурятної, С. Шевчук, С. Бевзенка та інших, де частково відображено лише внутрішньопредметні зв'язки.

Аналіз програм і підручників переконує в граматично-правописному спрямуванні навчання української мови у педагогічних закладах освіти й недостатній увазі до розвитку комунікативних здібностей студентів, відсутності вказівок на міжпредметні зв'язки й інтеграцію.

Сучасний стан проблеми. Сьогодні педагогічні коледжі керуються Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про фахову передвищу освіту», але державних стандартів з підготовки фахового молодшого бакалавра ще не розроблено. У зв'язку з тим, що 2019 року відбувся останній набір на освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста, освітньо-професійні програми складено ще на підставі галузевого стандарту вищої освіти підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» за напрямом 0101 Педагогічна освіта спеціальності 5.010101 «Дошкільне виховання», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 22.08.2003 року №576, галузевого стандарту вищої освіти підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» за напрямом 0101 Педагогічна освіта спеціальності 5.010102 «Початкове навчання», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки від 01.12.2004 року № 900, Лис-

та погодження освітньо-професійної програми підготовки молодшого спеціаліста галузі знань 0101 Педагогічна освіта спеціальності 5.01010201 «Початкова освіта», 2012 року (в частині розподілу загального навчального часу за циклами підготовки, переліку та обсягу нормативних дисциплін). Ґрунтовного оновлення зазнав зміст робочих навчальних програм з дисциплін циклу професійної підготовки у зв'язку з уведенням в дію Державного стандарту початкової освіти (2018 р.).

Але для того щоб реалізувати інтегрований підхід в програмно-методичному забезпеченні викладання навчальних дисциплін (зокрема, сучасної української мови), викладачам педагогічних коледжів необхідно здійснити ґрунтовний аналіз обов'язкових компонентів освітньо-професійної програми. Погоджуємося з думкою І. Козловської (2011) про те, що «інтегративні процеси пронизують дидактичний процес у всіх його ланках, тому необхідно встановити закономірності інтеграції, виявити їх місце в загальній теорії навчання та зв'язки з іншими компонентами дидактичної системи» (с. 558).

Проаналізуємо структурно-логічну схему освітньої програми «Початкова освіта» підготовки молодшого спеціаліста за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка Бериславського педагогічного коледжу імені В. Ф. Беньковського Херсонського державного університету. Вивчення навчальної дисципліни «Сучасна українська мова з практикумом» триває три семестри (VI–VIII), охоплює 9,5 кредитів ECTS. За структурно-логічною схемою у VI семестрі передбачено вивчення таких освітніх компонентів:

Фізичне виховання.

Основи інформатики з елементами програмування.

Сучасна українська мова з практикумом.

Теорія та методика виховання (Теорія та методика виховання, Організація і управління у початковій школі).

Дитяча література з основами культури і техніки мовлення.

Методика навчання математики.

Методика навчання предметів природничої освітньої галузі.

Трудове навчання з практикумом.

Методика навчання інформатики.

Образотворче мистецтво з методикою навчання.

Теорія і методика фізичного виховання.

Пробні уроки та заняття (навчально-виховна практика).

Вибірковий компонент.

Навчальна практика. Семінар-практикум.

Підготовка до роботи з дітьми у літньому оздоровчому таборі.

Педагогічна практика. У дитячих оздоровчих таборах.

Факультативний курс з іноземної мови.

Ураховуючи перелік освітніх компонентів, викладач розроблятиме програмно-методичне забезпечення з опорою на змістовий матеріал інших дисциплін, тобто керуватиметься **принципом наскрізного планування завдань**. Наприклад, темою проєкту з української мови може бути підготовка відео майстер-класу з нетрадиційних технік малювання на уроках в початковій школі, під час роботи над яким студент застосує комунікативну компетентність (усне коментування виконуваних дій), знання з «Образотворчого мистецтва з методикою навчання», «Основ інформатики з елементами програмування», «Методики навчання інформатики». Для проведення різних видів диктантів на заняттях з української мови можуть бути використані терміни й ключові поняття з «Теорії та методики виховання», для стилістичного аналізу наукового тексту – зразки з природничої освітньої галузі тощо. Такі змістові зв'язки можуть мати репродуктивний характер (опора

на раніше засвоєне з різних дисциплін), синхронний (одночасне вивчення навчальних дисциплін) або перспективний (розгляд питань з орієнтацією на більш докладне вивчення на заняттях з інших дисциплін).

Інтегровані завдання з дисциплін освітньо-професійної програми забезпечать практичне застосування української мови, формування ключових компетентностей, а не лише знань про мовні явища. З цією метою доцільно використовувати міждисциплінарні запитання, тексти, навчальні проблеми міжпредметного змісту, інтегрування різних видів навчальної діяльності з мовленнєвою тощо.

Висновки. Студіювання наукової літератури свідчить про стійкий інтерес дослідників до питання міжпредметної інтеграції, а з упровадженням Державного стандарту початкової освіти виникає потреба в глибокому вивченні питання навчання студентів педагогічних коледжів на засадах інтегрованого підходу. Такий підхід до навчання забезпечить розуміння студентами принципів, покладених в основу Концепції Нової української школи, та вдалу реалізацію поставленої державними документами мети.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці програмно-методичного забезпечення навчання сучасної української мови студентів педагогічних коледжів на засадах інтегрованого підходу.

Література

- Державний стандарт початкової освіти: затверджено постановою Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 2.10. 2019).
- Козловська І. М. Дидактична інтегродіалогія: теорія та практичне застосування у професійно-технічній школі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2011. № 27. С. 557–564.
- Концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець, О. Макаренко, О. Малахова, Т. Нанаєва, Г. Усатенко, П. Хобзей, Р. Шиян; заг. ред. М. Грищенка. URL: [http:// mon.gov.ua/activity/ education/zagalna-serednya/ua-sch -2016/ konczepczija.html12](http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczija.html12) (дата звернення: 2.10. 2019).
- Мкртічян О. А. Інтегрований підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної ланки освіти. *Педагогіка та психологія*. 2018. № 59. С. 93–100. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1226885>.
- Українська мова. Програма для педагогічних училищ (спец. 2001. Викладання в початкових класах). Київ: РНKM Міносвіти УРСР, 1985. 19 с.
- Українська мова. Навчальна програма для студентів спеціальності «Початкове навчання» / упоряд. М. Чабайовська. Київ, 2002а. 40 с.
- Українська мова. Програма вищих педагогічних навчальних закладів 1–2 рівня акредитації (спец. 5.010101 «Дошкільне виховання») / укл. М. Соляник, В. Ткаченко. Запоріжжя, 2002б. 18 с.

Чабайовська М. І. Лінгводидактичні засади навчання української мови в педагогічному училищі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2000. 250 с.

References

- Derzhavnyj standart pochatkovoji osvity [State standard of primary education]*. (2018) Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (ukr).
- Kozlovskaja, I. (2011). *Dydaktychna integrohologhija [Didactic integrohology]. Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems*, 27, 557–564 (ukr).
- Ghrynevych, L., Eljkin, O., Kalashnikova, S., Kobernyk, I., Kovtunecj, V., Makarenko, O., ...Shyjan, R. (2016). *Konceptualjni zasady reformuvannja serednjoji shkoly [Conceptual principles of secondary school reform]*. Retrieved from <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya.html12> (ukr).
- Mkrtichjan, O. (2018). Integrated approach to the professional training of future specialists in preschool education. *Pedagogy and Psychology*, 59, 93–100. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1226885> (ukr).
- Ukrajinsjka mova (1985). *Proghrama dlja pedaghoghichnykh uchylshh [The program for Pedagogical Schools]*. Kyiv, Ukraine: RNKM Minosvity URSR (ukr).
- Ukrajinsjka mova. *Proghrama [Ukrainian. The program]* (2002a). / Chabajovskja, M. (Ed.). Kyiv, Ukraine (ukr).
- Ukrajinsjka mova. *Proghrama [Ukrainian. The program]* (2002b). / Soljanyk, M., Tkachenko, V. (Eds.). Zaporizhzhja, Ukraine (ukr).
- Chabajovskja, M. (2002). *Linghvodydaktychni zasady navchannja ukrajinskoji movy v pedaghoghichnomu uchylshhi [Linguistic and foundational principles of Ukrainian language teaching in a pedagogical school]*. Candidate's thesis. Kyiv, Ukraine (ukr).

ИНТЕГРИРОВАННЫЙ ПОДХОД В ПРОГРАММНО-МЕТОДИЧЕСКОМ ОБЕСПЕЧЕНИИ ОБУЧЕНИЯ СОВРЕМЕННОМУ УКРАИНСКОМУ ЯЗЫКУ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КОЛЛЕДЖАХ

Москалюк Галина,
аспирантка кафедры языкознания,
Херсонский государственный университет,
ул. Университетская, 27, 73000 г. Херсон, Украина, galina90210m@gmail.com

В статье обосновывается необходимость обновления требований к подготовке будущих учителей начальных классов в связи с внедрением принципов Концепции Новой украинской школы, в основу которой заложена необходимость осуществлять полную или частичную интеграцию образовательных областей путем комбинации их компонентов. В статье доказывается необходимость реализации интегрированного подхода в программно-методическом обеспечении обучения украинского языка в педагогических колледжах. В результате анализа программ и учебников по украинскому языку установлено, что до 2000-х годов предпочтение отдавалось грамматически-орфографическому направлению обучения, а развитию коммуникативных способностей студентов, интеграционным и межпредметным связям уделялось недостаточно внимания. На примере образовательно-профессиональной программы Начального образования подготовки младшего специалиста Бериславского педагогического колледжа имени В. Ф. Беньковского показано, что преподаватель должен разрабатывать программно-методическое обеспечение по принципу сквозного планирования заданий.

Ключевые слова: интегрированный подход; коммуникативная компетентность; межпредметная интеграция; педагогический колледж; современный украинский язык.

INTEGRATED APPROACH IN PROGRAMME AND METHODOLOGICAL SUPPORT OF TRAINING MODERN UKRAINIAN LANGUAGE IN PEDAGOGICAL COLLEGES

Moskaliuk Halyna,

Postgraduate Student of the Department of Linguistics,

Kherson State University,

27 Universytetska Str., 73000 Kherson, Ukraine, galina90210m@gmail.com

In the article is determined the necessity of the renewal of demands to the education of the future teachers of the primary school-teaching based on the reforms of the secondary education. The special points in the system of the special education of the future teachers is occupied by the course of the modern Ukrainian language with the practice. The main role in the modern problem of the formation of the communicative competition of students is occupied by the pedagogical colleges because they are aimed to the practical realization of the postulates of the new Ukrainian school conception that is based on the necessity to realize the full and the partial integration of different levels by means of the combination of their components. The language as the instrument of the education should be the basis for the learning of other disciplines of the educational and the professional programmes of the educational of the bachelor that is the platform for the improvement of the communication competency of the students. In the article is explained the necessity to realize the integral way in the programme and the methodical equipment of the education of the modern Ukrainian language in pedagogical colleges. It is analyzed the historical aspect of the investigated problem in programmes and exercise-books in the Ukrainian language from the 30-ies of the XXth century. It is proved that the profit was aimed to the grammar and writing in the education of the Ukrainian language in all this period in the pedagogical educational establishments and the development of the communicative abilities of students, the inter-subject relations and integrations have been not investigated. On the basis of the educational and the professional programme the primary education of the education of the specialist of the Berislav pedagogical college named after V. F. Benkovskiy is shown that the teacher should develop the programme and the methodological equipment based on the material of other disciplines, being regulated by the principle of the calendar planning of tasks. It is proved that the integral way to the education is effective in the understanding by students' principles based into conception of the new Ukrainian school and the profitable realization of the aim of the legal documents.

Key words: communicative competence; integral way; inter-subject integration; the modern Ukrainian language; pedagogical college.

Стаття надійшла до редакції 04.10.2019

Прийнято до друку 31.10.2019